

Til Kulturdepartementet

Fra Bergen Døvesenter

Forslag til ny, heilskapleg språklov

Bergen Døvesenter takker for muligheten til å komme med innspill til språkloven. Vi er foreningen for døve og hørselshemmede, og for språket tegnspråk, i Bergen og Vestland. Døvesenteret er kultursenteret for alle med tegnspråk som hjertespråk og fungerer som en kunnskapsbank om språket utad i storsamfunnet.

Oppsummert: TAKK for en språklov som fastslår norsk tegnspråks offisielle status!

Den er av enorm symbolsk betydning, og viser at staten har et ansvar for å styrke og fremme norsk tegnspråk. Bergen Døvesenter vil jobbe videre for et samfunn der det å være tegnspråklig ikke skal være til hinder for å leve aktive og selvstendige liv.

Vi kommenterer de paragrafene som konkret omhandler norsk tegnspråk:

§ 1 Føremål

I formålsparagrafen slås det fast at formålet med loven er å styrke norsk språk (bokmål og nynorsk), der bør det legges til:

...styrke norsk språk, inkludert de samiske språkene, kvensk, romani, romanes og norsk teiknspråk.

I lovteksten omtales også bokmål og nynorsk som fullverdige språk, mens de andre språkene ikke gis samme status.

Paragrafen fremholder også at staten har et **særlig** ansvar for bokmål og nynorsk, mens ordet **særlig** er tatt bort i omtalene av de andre språkene.

Det oppleves av oss som unødvendig diskriminerende.

§ 7 Norsk teiknspråk er det nasjonale teiknspråket

Vi er veldig fornøyd med at det slås fast at norsk tegnspråk er det norske, nasjonale tegnspråket, men vi mener at det må sies noe mer forpliktende enn bare dette. Derfor foreslår vi følgende tillegg:

Døve og hørselshemmede skal ha tilgang til språkmiljø der de kan lære seg, bruke og utvikle kunnskapene i norsk tegnspråk.

Staten har nedlagt samtlige statlige døveskoler, slik at det som tidligere var naturlige språkmiljøer for tegnspråk nå er borte. Den medisinske ekspertisen på hørsel har et stort håp om at cochleaimplantat (CI) vil gi døve så god hørsel at de ikke trenger å lære tegnspråk. Men Bergen Døvesenter opplever gang på gang at flere CI-opererte likevel er avhengig av tegnspråk for å oppnå en fullgod kommunikasjon. Derfor sier vi ja takk til begge deler. Det vil bidra til å gi noen døve og hørselshemmede større valgmulighet og økt livskvalitet.

Døve må sikres tilgang til nye språklige møteplasser og Bergen Døvesenter er en slik plass for fremtiden.

Forslaget til språklov gjør også at vi tenker spesielt på dem over 50 år som ble nektet undervisning på tegnspråk og nektet retten til eget språk. De ble gjennom hele oppveksten fortalt at norsk er det eneste som duger, og at tegnspråk har null verdi. Døve gjemte seg bort for å snakke sammen. Døve følte skam om de brukte tegnspråk offentlig, ja selv i egen familie var det ofte bannlyst. Døve skulle være normale og oppføre seg som hørende, snakke var det eneste saliggjørende. Landsmøter i Norges Døveforbund helt opp til 1970-tallet argumenterte for at representantene og døve ellers skulle bruke et «pent tegnspråk», underforstått et tegnspråk som bygget på norsk talespråk og der «store geberder» ikke skulle brukes. Døve var en kuert språklig gruppe både utad og innad i alle år. Men nå får vi en lovparagraf som sier at språket er et nasjonalt språk. Hvilken oppreisning til alle som har opplevd å bli språklig diskriminert!

Døvesamfunnet har jobbet i mange år – helt siden 1990 og aksjonen «La døveskolen leve!» som protesterte mot nedleggelser av døveskolene («Prosjekt S»), for at tegnspråk skulle få hevet legal status i Norge. I stortingsdebatten om dette foreslo fire stortingsrepresentanter at vi måtte få en egen tegnspråklov. Senere skjedde det lite konkret utover departementets bestilling av rapporten «Norsk tegnspråk som offisielt språk», som Grete Bergh skrev i 2004¹.

Vi skjønnte etter hvert at Kulturdepartementet har hatt en overdreven frykt for at en tegnspråklov ville bli veldig dyr. Døveorganisasjonen understreket derfor at det viktigste med en lov er anerkjennelsen av språket som et selvstendig språk, som hele Norge har ansvar for. Våren 2008 kom Stortingsmelding 35, «Mål og mening», og i den var det formuleringer om anerkjennelse og ansvar vi før bare kunne drømme om. Et enstemmig Storting vedtok i 2009 at tegnspråk skulle innlemmes i en nasjonal språklov, og etter det har vi ventet på loven.

Nå ser det ut til at loven kommer med en formulering som gir den anerkjennelsen vi har etterlyst i alle år. Er da Bergen Døvesenter fornøyd med tingenes tilstand i Norge?

Svaret er selvsagt nei. Loven og formuleringen er av en enorm symbolsk betydning. Høringsnotatet og lovforslaget tar utgangspunkt i at tegnspråk er et fullverdig språk, at brukerne er både døve og hørende, og at det har en verdi i seg selv. Det er viktig at slike ting slås fast i offentlige skriv. Mange vil likevel etterlyse konkrete tiltak for å rette på de mangler som tegnspråkbrukerne møter i samfunnet. Som departementet skriver innledningsvis:

«Framlegget til overordna reglar er tenkt som ein rettsleg overbygning over det spesifikke ansvaret det offentlege har gjennom ulik særlovgjeving» (side 8) og «Dei overordna reglane er likevel formulerte slik at dei ikkje utløyser nye konkrete rettar til språkbrukargrupper eller detaljregulerer plikter» (side 9).

Vi forstår at den nye språkloven ikke automatisk vil gi oss en bedre tolketjeneste, mer synliggjøring av tegnspråk i det offentlige rom, en selvsagt rett til tegnspråkmiljø i skoler og aldershjem, anerkjennelse, forskning, utvikling osv.

Noen av manglene som må rettes i samfunnet henger sammen med døve som funksjonshemmede, og her handler det om tiltak som fjerner funksjonshindringene. Andre mangler kan rettes opp med basis i kultur- og språkpolitikken. Bergen Døvesenter vil kjempe videre for å rette opp manglene, og sikre døve en fremtid der tegnspråk er en selvsagt del av livet. Og nå har vi fått en alliert med oss, for departementet skriver slik, rett etter å ha pekt på den spesielle situasjonen for døve barn:

«Sjølv om føremålsparagrafen ikkje utløyser konkrete plikter eller rettar, vil departementet likevel understreke at bruken av uttrykka «verne og fremje», «bruke, utvikle og styrkje» tilfører språklova eit

¹ <https://www.kulturradet.no/vis-publikasjon/-/norsk-tegnsprak-som-offisielt-sprak>

eksplisitt språkbevarings- og språkstyrkingsperspektiv inn i norsk rett. Språksikring har som funksjon å motverke språkskifte, det vil seie tap av brukarar» (side 20).

Altså: det norske samfunn anerkjenner og aksepterer sitt ansvar for å styrke og utvikle norsk tegnspråk!

Det viktigste for oss døve er å kunne leve selvstendige liv og ta egne valg. Det kan vi med en fullt utviklet tolketjeneste, tilgang til tegnspråklige møteplasser, et universelt utformet samfunn og et samfunn som anerkjenner tegnspråk som fullverdig. Imidlertid fungerer ikke alle særlovene som vi ønsker. Det mest grelle eksempelet på at vi ikke kan ta selvstendige egne valg, er tolkeområdet, og hvordan døve blir objektgjort i egne liv med en tolketjeneste som ikke klarer å skaffe døve tolk etter behov, men der behovene måles mot hverandre og noen får, men andre ikke. Når døve som besøker sin døende mor på sykehjem ikke får tolk, når døve politikere kjemper for plass i kommunestyret, men sjelden får tolker til partimøter og møter med velgerne, når døve foreldre ikke kan delta på foreldremøter fordi tolketjenesten ikke klarer å skaffe tolker, er det eksempler på et system som ikke fungerer godt nok. På papiret har vi kanskje verdens beste tolketjeneste med rett til tolk etter behov. I praksis har vi ikke denne rettigheten. Skal tolketjenesten ta styring på døves liv og fortelle døve hva som er viktig nok til at det kan sendes tolk?

§ 18 Språkrådet

Paragrafen nevner bare Språkrådets ansvar for bokmål og nynorsk. Bergen Døvesenter mener at det også må tas inn tekst om ansvaret for norsk tegnspråk. Ser vi på samene har de gjennom sameloven en beskyttelse av språket – eller en klar beskrivelse av hvem som skal ivareta de samiske språkenes interesser². Det samme ansvaret for norsk tegnspråk må noen ha, og vi mener det ansvaret bør ligge i Språkrådet og det bør forankres i Språkloven. Vi foreslår følgende tekst:

«Språkrådet skal arbeide for vern og utvikling av norsk teiknspråk, og hvert fjerde år skrive ein rapport om statusen til norsk teiknspråk».

Avsluttende kommentarer til høringsnotatet:

* «Ifølgje Norges Døveforbund er det ca. 16 500 brukarar av norsk teiknspråk i dag, av dei ca. 5000 døve».

Da NDF i 2006/2007 beregnet dette tallet, var grunnlaget slik: Det er 5000 døve i Norge og hver har i gjennomsnitt to hørende i sin familie som kan tegnspråk. I tillegg 1500 fagpersoner (tolker, lærere mv). Det er grunn til å tro at tallet er høyere i dag enn for 10-15 år siden. Med stadig flere kull som gjennomfører tegnspråkopplæringen «Se mitt språk» og elever som går på hjemmeskolen der klassene lærer tegn, kan vi nok i hvert fall regne med at det er noen tusen flere.

2

Sameloven § 3-12 *Organisering av samisk språkarbeid*

Sametinget skal arbeide for vern og videre utvikling av samiske språk i Norge. Sametinget utarbeider hvert fjerde år en rapport til Kongen om situasjonen for samiske språk i Norge.

- *Nav organiserer ei «landsdekkjande tolketeneste som formidlar tolkeoppdrag for døde, høyrshemma og døvblinde».*
Denne tjenesten fungerer ikke! Vår moderorganisasjon Norges Døveforbund, har sammen med andre organisasjoner foreslått et veikart mot en ny organisering av tolketjenesten i Norge³. Videre er det viktig å fastslå at selv med tolk til stede, er det ikke sikkert at deltakelsen er full og hel. Ny forskning viser at selv om det ofte er nødvendig med tegnspråktolk for å løse kommunikasjonsutfordringer, er ikke tolk en garanti for at alle deltakerne i en tolket situasjon faktisk blir inkludert (Haualand og de Meulder 2019⁴)
- *Også av helselovgjevinga kan det følgje ein rett til teiknspråktolk. Ifølgje pasient- og brukarrettighetslova § 3-5 skal informasjon vere tilpassa mottakarens individuelle føresetnader, som m.a. språkbakgrunn, noko som kan føre med seg rett til tolk.*
Bergen Døvesenter opplever stadig at helseforetakene ikke er bevisste/kjent med sitt ansvar for å oppfylle informasjonsplikten.

I følge CRPD, konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne, artikkel 21(e) skal partane: *«anerkjenne og fremme bruken av tegnspråk» for å sikre døde og høyrshemma retten til å utøve ytringsfridom og meiningsfridom og for å sikre «frihet til å søke, motta og meddele opplysninger og tanker av alle slag, på lik linje med alle andre».*

Denne retten er ikke reell uten en fungerende tolketjeneste. Og dette er heller ikke eneste punkt i CRPD som omhandler statens ansvar for tegnspråk.

Bergen Døvesenter ønsker departementet lykke til med arbeidet for å formulere en god språklav og ikke minst: Til loven blir vedtatt av Stortinget, den blir en festdag for vår gruppe i hele landet.

Bergen, 5. november 2019

Vennlig hilsen
BERGEN DØVESENTER

Edvard Rundhaug
styreleder

Rune Anda
daglig leder

³https://www.doveforbundet.no/sites/default/files/veikart_til_en_nasjonal_tolketjeneste.pdf?fbclid=IwAR3vjia5_dZLaTD-t_3RdlgriyFEHq56nGBbM7mOAyhCGKWvprk8RbrlMrA

⁴<https://www.jbe-platform.com/content/journals/10.1075/tis.18008.dem>